

Målnummer:	Ö375-85	Avdelning:
Domsnummer:	SÖ1669-83	
Avgörandedatum:	1983-06-28	
Rubrik:	Fråga om tillämpning av 36 § avtalslagen på skiljeklausul i avtal mellan näringsidkare och konsument.	
Lagrum:	36 § avtalslagen (1915:218)	
Rättsfall:	<ul style="list-style-type: none">• NJA 1981 s. 711• NJA 1982 s. 800	

REFERAT

(Jfr 1981 s 711 och 1982 s 800)

Makarna J. och I.H. yrkade efter stämning å Aktiebolaget Ekebybyggen vid Helsingborgs TR nedsättning av köpeskillingen för ett av bolaget åt dem uppfört bostadshus.

Bolaget yrkade, med hänvisning till en i avtal mellan parterna intagen skiljeklausul, att TR:n måtte avvisa käromålet.

TR:n (tingsfiskalen Widemar) anförde i beslut d 10 nov 1981: Den 17 april 1980 träffades ett avtal mellan parterna varigenom kärandena uppdrog åt svaranden, under förutsättning av att Bjuvs kommun överlät en viss fastighet på kärandena, att på fastigheten uppföra ett bostadshus och därtill hörande komplement på sätt och villkor som närmare anges i avtalet.

Avtalets 3 § har följande lydelse:

Kontraktssumman skall utgöra ett belopp, som motsvarar den godkända produktionskostnad statlig långivande myndighet fastställer för objektet. Produktionskostnaden har preliminärt godkänts till 353 532 kr.

Förändringar av den preliminära produktionskostnaden sker dels genom eventuellt ändrade bestämmelser beträffande mervärdeskatt, dels genom eventuella ändringar av statliga och kommunala avgifter, dels enligt bostadsstyrelsens indexserie för småhus (bostadsstyrelsens värderingskoefficienter 1963-01-01 = 1 000 inklusive mervärdeskatt) för respektive lånebeslutsområde, dels i anledning av sådana tilläggs- eller ändringsarbeten, som godkänts av statlig långivande myndighet, och dels med hänsyn till kostnader, som inte prissatts särskilt av myndigheter i det preliminära lånebeslutet - exempelvis vintermerkostnader - eller som utgör annan kostnad eller avgift, som får ingå.

Kärandena har under åberopande av att priset å huset blev 46 000 kr mer än beräknat och med åberopande av omständigheterna vid avtalets tillkomst yrkat att TR:n med stöd av 36 § avtalslagen jämkar 3 § i avtalet och nedsätter den slutliga köpeskillingen med 35 000 kr.

Svaranden har till stöd för att käromålet skall avvisas åberopat en i avtalet intagen skiljeklausul av följande lydelse:

Twist på grund av detta beställningsavtal skall avgöras genom skiljedom enligt svensk lag om skiljemän såvida inte, med hänsyn till värdet av vad som yrkas eller på annan grund, lagen om rättegång i tvistemål om mindre värden är tillämplig. I sådant fall skall på parts begäran twist hänskjutas till domstol för prövning i enlighet med sistnämnda lag. Om domstol efter anhängiggörande av talan skulle finna att lagen om rättegång i tvistemål om mindre värden inte är tillämplig skall tvisten avgöras genom skiljedom.

Då tvist skall avgöras enligt svensk lag om skiljedom utser Beställaren och Bolaget vardera en skiljeman. Ordföranden i skiljenämnden utses av de enligt ovan valda skiljemännen. Ordföranden skall vara lagkunnig och erfaren i domarvärv. Skiljedom skall meddelas senast sex månader efter den dag ordföranden utsetts.

Bolaget skall svara för arvoden och övrig ersättning till skiljemännen (skiljemannakostnaderna) utom för det fall Beställaren helt eller delvis förlorar tvisten. I sådant fall skall Beställaren kunna åläggas att svara för högst 10 % av skiljemannakostnaderna, dock aldrig mer än vad som motsvarar hälften av det bas belopp enligt lagen om allmän försäkring, som gäller vid tvistens anhängiggörande. Parterna svarar var och en för sig för nu nämnda skiljemannakostnader som de kan bli ålagda.

Kärandena har bestritt invändningen om rättegångshinder under hänvisning till att skiljeklausulen är oskälig med hänsyn till att kärandena är konsumenter och svaranden näringsidkare och då ett skiljeförfarande skulle kunna medföra avsevärda kostnader för kärandena.

Den invändning som främst kan resas mot skiljeavtal mellan näringsidkare och konsument är att skiljeförfarandet kan innebära en tung ekonomisk börda för konsumenten och att konsumenten på grund härav kan avstå från att göra sin rätt gällande. Med hänsyn till utformningen av den nu ifrågavarande skiljeklausulen finner TR:n emellertid att konsumentens intresse av att inte drabbas av oskäligt betungande kostnader för skiljeförfarandet tillgodosätts. Skiljeklausulen är därför inte oskälig mot kärandena. På grund härav och då svaranden i rätt tid gjort invändning om TR:ns behörighet avvisar TR:n käromålet.

Makarna H. anförde besvär i HovR:n över Skåne och Blekinge och yrkade, att HovR:n måtte avvisa invändningen om rättegångshinder och återförvisa målet till TR:n för fortsatt handläggning.

HovR:n (hovrättsråden Ryding och Cronsioe samt hovrättsassessorn Jangvert, referent) yttrade i beslut d 26 febr 1982: Den i avtalet mellan parterna intagna skiljeklausulen har sådana särbestämmelser om kostnaderna för förfarandet, att den för en konsument är avsevärt förmånligare än en skiljeklausul utan särbestämmelser härom. Den var vid tidpunkten för avtalets ingående ej oskälig mot klagandena. Sedermera har visserligen efter förhandlingar mellan ett antal myndigheter och organisationer tillkommit "Allmänna bestämmelser för småhusentreprenader, där enskild konsument är köpare", ABS 80, vari föreskrivs bl a att tvister skall avgöras av allmän domstol. Oavsett om den omtvistade skiljeklausulen, intagen i ett efter tillkomsten av ABS 80 träffat avtal, skulle anses oskälig finner HovR:n dock - med beaktande av det ovissa rättsläge vari avtalet mellan parterna kom till stånd - att det ej finns tillräckliga skäl att jämka skiljeklausulen i det förevarande avtalet.

Besvären lämnas därför utan bifall.

Hovrättsrådet Winqvist var skiljaktig och anförde: Marknadsdomstolen har i avgörande 1979 vid tillämpning av 1971 års lag om förbud mot oskäliga avtalsvillkor betecknat en skiljeklausul i ett entreprenadavtal som oskälig mot konsumenten (Marknadsdomstolens avgöranden 1979:17, se även NJA 1981 s 711). Efter förhandlingar mellan ett antal myndigheter och organisationer har under 1980 - efter det att nu ifrågavarande avtal träffats - tillkommit Allmänna bestämmelser för småhusentreprenader, där enskild konsument är köpare, ABS 80, vari föreskrivs bl a att tvister skall avgöras av allmän domstol. I den skiljeklausul varom i målet är fråga har konsumentens kostnader för skiljedomsförfarandet visserligen begränsats. Kostnaderna kan ändå komma att uppgå till så betydande belopp för konsumenten att denne kan se sig nödsakad att avstå från att hänskjuta tvisten till avgörande av skiljemän. Vid nu angivna förhållanden och då förevarande tvist inte synes vara tekniskt komplicerad bör skiljeklausulen enligt 36 § avtalslagen såsom oskälig lämnas utan avseende och Aktiebolaget Ekebybyggens invändning om rättegångshinder avvisas samt målet återförvisas till TR:n för erforderlig behandling.

Makarna H. anförde besvär och yrkade att HD måtte ogilla invändningen om rättegångshinder och återförvisa målet till TR:n för fortsatt handläggning.

Bolaget bestred ändring.

Målet avgjordes efter föredragning.

Föredraganden, RevSkr Hahn, hemställde i betänkande, att HD måtte meddela följande beslut: Skäl. Tvisten i målet gäller ett mellan bolaget och makarna H. år 1980 ingånget beställningsavtal, varigenom bolaget åtagit sig att åt makarna H. uppföra ett bostadshus. Enligt bestämmelse i kontraktet skall tvist på grund av beställningsavtalet avgöras genom skiljedom enligt svensk lag om skiljemän såvida inte med hänsyn till värdet av vad som yrkas eller på annan grund, lagen om rättegång i tvistemål om mindre värden är tillämplig. Bolaget skall enligt samma bestämmelse svara för arvoden och övrig ersättning till skiljemännen (skiljemannakostnaderna) utom för det fall beställaren helt eller delvis förlorar tvisten. I sådant fall skall beställaren kunna åläggas att svara för högst 10 procent av skiljemannakostnaderna, dock aldrig mer än vad som motsvarar hälften av det basbelopp enligt lagen om allmän försäkring som gällde vid tvistens anhängiggörande. Parterna svarar var och en för sig för nu nämnda skiljemannakostnader, som de kan bli ålagda.

Bolaget har i HD anförts att skiljeklausulen har utformats efter mönster av ett "garantipaket" kallat "Småhus 76" som lanserats av bl a Sveriges villaägareförbund och att skiljeklausulen således utformats i samråd med en konsumentorganisation och därför inte kan anses oskäligen.

Avtalsparterna intar ställning av näringsidkare och konsument.

HD har i två samtidiga avgöranden år 1981 (se NJA 1981 s 711 och not C 57) funnit skiljeklausul i ett mellan näringsidkare och konsument träffat entreprenadavtal som avsåg uppförande av småhus oskäligen och därför ansett att klausulen enligt 36 § avtalslagen skulle lämnas utan avseende.

Skälen för dessa avgöranden gäller även i det nu förevarande fallet även om konsumenten enligt avtalet endast behöver erlagga en mindre del av skiljemannakostnaderna.

Anmärkas bör också att makarna H:s talan i själva saken avser jämkning av kontraktets föreskrifter om sättet att bestämma köpeskillingen och alltså inte rör tekniskt komplicerade frågor.

På grund av det anförda bör skiljeklausulen i avtalet mellan bolaget och makarna H lämnas utan avseende, i följd varav TR:n är behörig att uppta målet till prövning.

Slut. HD undanröjer TR:ns och HovR:ns beslut och visar målet åter till TR:n för erforderlig behandling.

HD (JustR:n Hesser, Hessler, Sven Nyman, Persson, referent, och Gregow) fattade följande slutliga beslut:

Skäl. Tvisten i målet gäller ett mellan bolaget och makarna H. år 1980 träffat beställningsavtal, varigenom bolaget åtagit sig att åt makarna H., i avtalet benämnda beställaren, uppföra ett bostadshus, ingående i en småhusgrupp. Enligt en av bolaget åberopad skiljeklausul i avtalet skall tvist på grund av avtalet avgöras genom "skiljedom enligt svensk lag om skiljemän", såvida inte med hänsyn till värdet av vad som yrkas eller på annan grund lagen om rättegången i tvistemål om mindre värden är tillämplig; sistnämnda undantagsregel är inte aktuell i målet. Klausulen innebär vidare, bl a, att bolaget skall svara för arvoden och övrig ersättning till skiljemännen (skiljemannakostnaderna) utom för det fall att beställaren helt eller delvis förlorar tvisten. I sådant fall skall beställaren kunna åläggas att svara för högst 10 procent av skiljemannakostnaderna, dock aldrig mer än vad som motsvarar hälften av det basbelopp enligt lagen om allmän försäkring som gällde vid tvistens anhängiggörande. Slutligen föreskrivs att parterna svarar var och en för sig för nu nämnda skiljemannakostnader, som de kan bli ålagda.

Makarna H. har gjort gällande att skiljeklausulen är oskäligen med avseende på dess innehåll. De har därvid anförts att de såsom konsumenter är den ekonomiskt svagare parten i avtalsförhållandet och att kostnaderna för ett skiljeförfarande - även med den begränsning av kostnadsansvaret som klausulen uppställer - kan bli avsevärda för dem, eftersom de varken genom

allmän rättshjälp eller rättsskyddsförsäkring kan få skiljemannakostnaderna täckta, om de förlorar tvisten. De har också förmenat att klausulen i vissa avseenden är oklar till sin innebörd.

Skiljeklausulen har, såvitt gäller begränsningen av kostnadsansvaret, samma lydelse som en föreskrift, § 9, i ett på grundval av överenskommelse mellan Sveriges villaägareförbund och Svenska byggnadsentreprenörföreningen utarbetat standardkontrakt med beteckningen Småhus 76, avsett att användas vid ingåendet av enskilda entreprenadavtal för uppförande av småhus. Bolaget har i målet anført att det utnyttjat föreskriften i Småhus 76 som förebild vid utformningen av skiljeklausulen i avtalet med makarna H.. Vid angivna förhållanden kan i förevarande fall, ehuru parterna har ställning av näringsidkare respektive konsument, inte anses föreligga den i 36 § 2 st avtalslagen avsedda situationen att den ena parten intar en underlägsen ställning i avtalsförhållandet.

Innebörden av den omtvistade skiljeklausulen synes vara att uppfatta så, att den begränsar beställarens kostnadsansvar inte blott parterna emellan utan också i förhållande till skiljemännen. i och med att skiljemännen åtar sig skiljeuppdraget med insikt om klausulens innehåll får de anses godta att beställaren inte kan åläggas att till dem betala mer av skiljemannakostnaderna än som följer av begränsningsregeln. Av klausulens lydelse framgår vidare att begränsningsregeln utgör en maximibestämmelse; inom ramen för denna skall tillämpas vanliga kostnadsregler. Med nu angivna tolkning av klausulen framstår denna från beställarens synpunkt som ett avsevärt framsteg, jämfört med skiljeklausuler av sedvanlig utformning. Genom begränsningsregeln sätts ett förhållandevis lågt "tak" för beställarens kostnadsansvar och det blir möjligt för honom att med tämligen stor säkerhet i förväg uppskatta de kostnader som högst kommer att drabba honom. I anslutning härtill kan framhållas att villaägareförbundet senare gjort uttalanden om klausulen av positiv innebörd (se prop 1976/77:110 s 27).

Det har inte visats föreligga sådana speciella förhållanden i detta mål att, oaktat det nu sagda, en tillämpning av klausulen här skulle leda till resultat som rimligen inte kan godtas.

Med hänsyn till vad nu anförts kan - även med beaktande av att Småhus 76 år 1980 avlösts av ett efter förhandlingar mellan samma organisationer utarbetat nytt standardkontrakt, benämnt Småhus 80, vari föreskrivs att tvist skall avgöras av allmän domstol - inte anses att den i målet föreliggande klausulen är oskälig. Det slut vartill HovR:n kommit skall därför fastställas.

Slut. HD fastställer det slut vartill HovR:n kommit.

Sökord: Skiljeklausul; Näringsidkare; Konsument

Litteratur:
